

Geçmişten günümüze Diyarbakır’da su yapılarının gelişimi

Canan KOÇ *

Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Şehircilik Anabilim Dalı, Diyarbakır
canan.koca@dicle.edu.tr ORCID: 0000-0003-0992-2290

D. Türkan KEJANLI

Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Şehircilik Anabilim Dalı, Diyarbakır
turkanak@dicle.edu.tr ORCID: 0000-0002-0476-2307

Geliş: 13.07.2018, Kabul Tarihi: 25.08.2018

Öz

Geçmişte yerleşmelerin yer seçiminde rol oynayan suyun, günümüzde kullanım amacı değişmiştir. Canlılar için yaşamsal öneme sahip su, işlevsel ve estetik amaçlarla kullanılır hale gelmiştir. İhtiyaçlara göre şekillenen suyun kullanımı farklı mimari eserlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Köklü tarihi geçmişe sahip Diyarbakır’da da suyun kullanımına bağlı olarak su yapılarında değişim gözlenmektedir. Avlulardaki su kullanımı, köprüler, sokak çeşmeleri gibi su yapıları yıllarca topluma hizmet etmiştir. Nüfus artışı karşısında toplumsal yapı ve gereksinimlerin değişimi su yapılarını değiştirmiştir. Sokak başlarında bulunan çeşmeler, suyun evlere girmesiyle eski önemini kaybetmiştir. Aynı şekilde, suyun serinletici etkisi nedeniyle avlularda tercih edilen su ögesi yerini parklardaki kullanıma bırakmıştır. Çalışmada, Diyarbakır kentinde geçmişten günümüze kadar olan süreçte suyun kullanım amacına bağlı olarak su yapılarının yapı, çevresi ve kentsel ölçekteki gelişimi ele alınarak irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Su Ögesi; Su Yapıları, Tarihi Köprüler; Havuz; Gölet;

* Yazışmaların yapılacağı yazar

Giriş

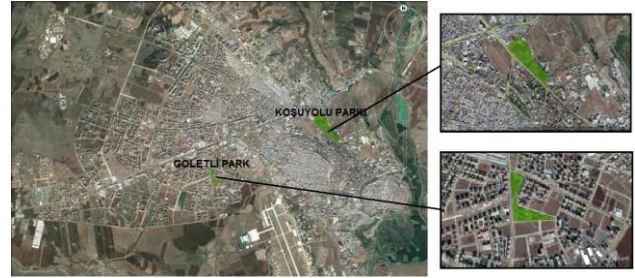
Yerleşmelerde nüfusun artması ile kentleşme artmış, geleneksel dokunun oluşturduğu birçok özellik yok olmaya ya da değişkenlik göstermeye başlamıştır. Kentleşme hızındaki artış insanların fiziksel ve psikolojik sağlığı için ihtiyaç duyulan birçok öğenin önemini ve kullanımını azaltmış ya da sınırlı bir kullanım alanı sağlamıştır. Kentleşmeyle birlikte geçmişin önemli değerlerinin kaybolması ile insanların fiziksel ve ruhsal sağlığı için ihtiyaç duyduğu alanların planlanması gerekliliği ön plana çıkmıştır.

Tarih boyunca su, yerleşme alanlarını belirleyen bir etmen olmakla birlikte zamanla kentin bir parçası olmuş ve içme-sulama gibi işlevler dışında işlevsel ve estetik özellikleri nedeniyle konuttan kente kadar birçok alanda kullanılmıştır. Kentler geliştikçe kentlinin ihtiyaçlarına bağlı olarak kente kullanılan su yapıları değişmiştir. Geçmişte, genellikle avlulu konut tipinin olduğu sıcak iklim bölgelerinde, toplumlar suyu yapı içine taşıyarak havuz, kaskat, çeşme, sebül gibi amaçlarla kullanmışlardır. Günümüzde ise daha çok park, meydan gibi toplanma mekânlarında havuz, gölet, çeşme, fiskiye gibi şekillerde peyzaj unsuru olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Yapılaşmanın artması sonucu durgun hale gelen kent ortamında su, bulunduğu ortamdaki mikro klimayı dengelemek, mekâna canlılık kazandırmak, aktif ve pasif rekreasyonel aktivitelere imkân sağlamak amacıyla bir tasarım elemanı olarak kullanılmaktadır (Doygun, 1995). Günümüzde konutlar genellikle minimum ölçülerde bahçeye sahip olduklarından, toplum rekreasyon ihtiyaçlarını gidermede park alanlarını tercih etmektedir. Dolayısıyla geçmişte avlu ve bahçelerde kullanılan su elamanları günümüzde daha büyük ölçülerde park alanlarında kullanılmaktadır. Gelişen teknoloji suya dayalı rekreasyon konusunda yeni imkanlar oluşturmuş, bu da suyun kullanımının daha da artmasına neden olmuştur (Zorlu, 1992).

Materyal ve Yöntem

Diyarbakır, yeraltı ve yer üstü su kaynakları ile önemli bir bölge olup, Dicle Nehri başta olmak üzere zengin su kaynaklarına sahiptir. Çalışmada öncelikle suyun kullanım amaçları ve önemi vurgulanmıştır. Diyarbakır kentinde geçmişten günümüze suyun kullanım amacı ve su yapılarının kullanımı değerlendirilmiştir. Gerek teknolojik gelişmeler, gerekse ihtiyaçların değişimi ile suyun kullanım alanlarında değişim yaşanmaktadır. Bu bağlamda, Günümüzde Diyarbakır kentinde su yapılarının kullanımındaki değişiklikler tek yapı ölçeğinden kentsel ölçeğe kadar değişim göstermektedir. Çalışmada eski Diyarbakır dokusunda suyun kullanımı ile günümüz kullanımı arasındaki değişim irdelenmiş ve Diyarbakır kent parklarından “Göletli Park ve Koşuyolu Parkı” örneği üzerinden ele alınarak değerlendirilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Göletli Park ve Koşuyolu Parkı Konumu

Bulgular

Su, estetik ve işlevsel özellikleri olmak üzere iki önemli amaç doğrultusunda kullanılmaktadır. Gençtürk (2006) suyun estetik özelliklerini; görsel, işitsel, psikolojik ve dokunma; suyun işlevsel özelliklerini ise rekreasyon, sirkülasyon kontrolü, iklimsel konfor sağlama ve gürültü kontrolü etkisi şeklinde sınıflamıştır.

Suyun Estetik Özellikleri

Su bulunduğu ortama kattığı etkiler doğrultusunda insanlarda farklı duyguları oluşturmaktadır. Bir su ögesinin kullanım şekli ve sağladığı etki insanlar tarafından değişik biçimlerde algılanabilmektedir. Suyun

kullanımındaki estetik bu algının sağlanmasında etkili olmaktadır.

Suyun Görsel Etkisi: Sessiz bir akıntı veya havuz, sakin ve durgun bir ortam sağlarken; hızlı akan, yoğun kütleli ve güçlü düşey su gösterileri ile heyecan hissi oluşturulmakta (Gençtürk, 2006), hareketli sudan çıkan damlalar ise ışığı yansıtarak ve parlak, renkli ayrıntılara kırarak yüzey parıltısında dalgacıklar oluşturmaktadır (Halifeoğlu vd., 2011).

Suyun İşitsel Etkisi: Suyun akması ve etrafındaki cisimlere çarpması ile çıkan sesler insanlar üzerinde etkili olmaktadır. Bir su gösterisinin oluşturduğu sesin yoğunluğu ve frekansı huzur veya heyecan duygusu ifade etmek ya da hoş olmayan ve çevredeki rahatsız eden sesi perdelemek için kullanılmaktadır (Harris, 1998; Gençtürk, 2006). İşitsel etkiler açısından sesin yoğunluğu ve frekansının iyi ayarlanması gerekmektedir.

Suyun Psikolojik Etkisi: Durgun su daha çok meditasyon, düşüncelere dalma, şiir ve müzik ile ilgili çağrışımlar, sevgi ve tembellik veya şarj olma ortamı oluşturmaktadır (Gençtürk, 2006). Sakin suya atılan bir taşın oluşturduğu dalgaların, herkesi etkilediği bilinmektedir.

Suyun Dokunma Etkisi: Tene değen su serinlik etkisinin oluşmasını ve ferahlık duygusunu sağlamaktadır.

Suyun İşlevsel Özellikleri

Suyun estetik değerinin yanı sıra kullanım amacı önemlidir. Kullanım amacının çeşitliliği suyun tek yapı ölçeğinden kent ölçeğine kadar farklı form ve yapılar biçiminde kullanımının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Rekreasyon Alanlarında Kullanım: Havuz, gölet gibi su elemanları yüzme, tekneyle gezme, su oyunları, balık tutma gibi rekreasyonel amaçlarla kullanılmaktadır.

Sirkülasyon Kontrolünü Sağlama: Su elemanlarını yaya ve taşıt trafiğini yönlendirme amaçlı kullanmak mümkündür. “Havuzlar, güvenlik ve emniyet amacıyla trafik düzenlerini yönetmek ya da aralarına girmek için veya mekan içinde düzenli bir ilerlemeyi sağlamak

için kullanılmaktadır” (Harris, 1998; Gençtürk, 2006).

İklimsel Konfor Sağlama: Sudan çıkan buharlaşma ve havada püsküren sıvı serinletici bir etkiye neden olmaktadır (Gençtürk, 2006). Serinletici etkisinden dolayı su elemanları özellikle sıcak ve kuru iklimlerde tercih edilmektedir. “Su dış mekânda havayı ve sıcaklığı modifiye etmek için kullanılmaktadır. Bölgesel ölçekteki geniş su yüzeylerinin, çevresindeki alanlarda hava sıcaklığını düzenlediği iyi bilinen bir olgudur” (Gençtürk, 2006).

Gürültü Kontrolünü Sağlama: Trafik gürültüsünün yüksek seviyelerde olduğu kentsel mekanlarda, su elemanının oluşturduğu sesler gürültüyü engelleyerek kullanıcıların dikkatini çekmektedir (Gençtürk, 2006). Bu amaçla, daha çok hareketli sular tercih edilmektedir.

Diyarbakır’da Suyun Kullanımı

Diyarbakır kentinin ilk yerleşim alanı Dicle nehri kenarında yer alan sur içi bölgesidir. Kentin yer seçiminde etkili olan nedenlerden biri Dicle Nehrinin hemen yerleşimin yanında yer alması, kale içindeki su kaynakları ve suyollarıdır. Surların içinde değirmenleri döndüren üç kaynak olduğu belirtilmektedir (Hamdi Can Tuncer çeviren, 1999). Bunlar, Ayn-ı Zülal (Aynzele, Balıklı), Alidede ve Kal’a suyudur (Tütenk’ten alıntı, İlhan, 1999).

Kentin doğu yakasının içme suyu “Kal’a Suyu”dur, dış kalenin en çukur yeri olan Hüsrev Paşa Cami ve Medresesinin doğusunda, öteden beri “Karadeniz” denilen ve İslamiyet öncesinden kalan Sarnıç, söz konusu suyun son deposu olarak bilinmektedir (Arslan, 1999). Yine kentin doğu yakasının kanalizasyon ve yağmur sularını toplayan “Fis Kayası”nın altında Roma kemerlerini andıran yarım daireli tonozlar altından, bazı yerlerde iki katlı olan kanalizasyon yolu geçmekte, taşıdığı atık ve yağmur sularını Dicle’nin sağında bulunan “Estel (Hevsel) Bahçeleri”ne ulaştırmaktadır (Tütenk, 1960; Arslan, 1999)

Batı yakasının içme suyu ihtiyacı ise Balıklı Suyu (Ayni Zulal) denilen, bir kolu Mardinkapı'ya kadar uzanan ve kaynağı bilinmeyen, bugün Çift Kapı civarından çıkan su ile karşılanmıştır (Arslan, 1999). 1867 yılında Diyarbakır'da bulunan R. J. Garden bu kaynağı; "kentin içinde 1,5 veya 1,8 m derinliğinde, kayadan fişkırان bir kaynağın bulunduğunu ve içinde kutsal sayılan balıkların bulunduğu bir gölcüğün yer aldığını belirtmektedir (Hamdi Can Tuncer çeviren, 1999).

Batı yakasında kanalizasyon şebekesinin varlığı ve güzergahı konusunda bilgi olmamakla beraber, araştırmacılar tarafından İslamiyet öncesi dinsel ve eğitsel yapılarla İslamiyet sonrası yapıların, su ve kanalizasyon güzergahları üzerinde veya yakınında toplandığı belirtilmektedir (Arslan, 1999). Mervaniler Döneminde 1046 yılında yöreye gelen Nasır-ı Hüsrev Seyahatname adlı kitabında "Şehrin ortasında bir kaynak vardır ki sert taştan çıkar; beş değirmen çevirecek kadar ve çok güzel bir sudur; kimsecikler nereden geldiğini bilmez. Şehirde ağaçlar, bahçeler hep o suyla sulanır" demektedir (İslam Ansiklopedisi'nden alıntı; Arslan, 1999).

Mervani hükümdarlarından Nasruddevle (1012-1061) vakıfların kamu hizmetlerinde kullanılması sürecini başlatmasıyla suyolları, çarşı ve eğitim kurumları kurulmuş, cami yapıları yapılmıştır (İbnü'l Ezrak'tan alıntı, Arslan, 1999). Dicle köprüsü de yine bu dönemde yapılmış yapılardandır (Arslan, 1999). Ebül iz 1205 yılında yazdığı Kitabü'l-Cami Beyne'l-İlim ve'l-amel en-nafi-i san'atil-hiyel adlı eserinde geliştirilen bazı mekanik makinalardan (müzik çalar makinalar, otomatik kaplar, su terazileri, fiskiye vb.) söz etmektedir.

Diyarbakır'ın en önemli su kaynağı olan Dicle Nehri de yerleşimin başlamasından günümüze kadar olan süreçte çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Nehir, İçkale'deki saray ve nehir kıyısındaki köşkler için manzara unsuru olmuş (Güldoğan, 2013), bağ ve bostanların su ihtiyacını karşılamıştır. Bağ ve bostanlar arasında açılan kanal ve suyolları ile nehrin suyu bostanlara iletilmiş, nehir boyunca yer alan bağlardaki

kulübelerde ve evlerde havuz ve şadırvanlar suyunu nehirden sağlamıştır (Güldoğan, 2013). Nehir kıyısında yazın şehrin sıcak havasından kaçanların oturduğu birçok çadır ve kamıştan yapılmış ev bulunurken, bu evlerin yukarı doğru açılan kapıları olduğu gibi nehre açılan kapıları da vardır (Naumann, çeviren: Hamdi Can Tuncer, 1999). Özellikle Mayıs ayından itibaren gidilen bağ ve bostanlar nehir kenarındaki eğlencelere de ev sahipliği yapmıştır. Geceleri nehir kıyısı kandil, fener ve mumlarla donatılmış, karpuzların içi oyularak gazla yoğrularak kül doldurulup nehre bırakılmış, kayıklarla arasında dolaşmıştır (Güldoğan, 2013). Dicle nehri, bulunduğu alanı bereketli hale getirirken aynı zamanda da yazın sıcaktan kaçanların dinlenme ve eğlenme alanı olarak da kullanılmıştır.

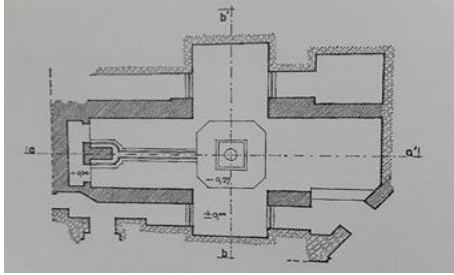

Şekil 2. 1970 yılında Dicle Nehrindeki hülle (Güldoğan, 2013)

Geleneksel Diyarbakır mimarisinde suyun birçok farklı yapı grubunda kullanıldığı bilinmektedir. Şehirde kantara, hamam, şadırvan, cami, çeşme, mescit, han, değirmen, geleneksel evlerde havuz ve selsebil gibi su öğelerine yaygın olarak rastlanılmaktadır (Karadoğan vd., 2015).

Aslanapa (1962), Diyarbakır kentinde ilk yerleşimin başladığı yerlerden olan İçkale'de su yapılarının varlığından bahsederken, Diyarbakır şehrinin surlarını ve abidelerini gösteren bir minyatürde İçkale'nin ortasında yer alan tepenin üzerinde kule biçimindeki kubbeli bir yapının profilinden söz etmektedir. Aslanapa bu yapının bir gözetleme kulesi olduğu düşünülse de, tepenin altından gelen bir suyun varlığı ve bu suyun aşağı doğru yoluna devam ederek surların dışına çıkmasından hareketle bu yapının bir su terazisi olmasının daha akla yatkın geldiğini, belirtmektedir (Aslanapa, 1962).

Evliya Çelebi, yine İçkale'deki sarayın büyüklüğünden bahsetmekte ve buraya gelen her vezirin oda ve hamam, havuz ve şadırvan yaptırmasıyla kat kat süslü bir saray olduğunu, pencereleri ve balkonlarının da nehre, sahraya ve Karatepe denilen vadilere karşı güzel manzaralı olduğunu anlatmakta, saraya ait bir çeşme ve çeşmenin karşısında bulunan evkaf dairesinin bitişiğinde hamam olduğunu belirtmektedir (Konyar, 1936). Sarayda; dört eyvanlı geleneksel sivil mimarlık örneği olan divanhane olarak nitelendirilen taht veya kabul salonu ortasında havuz ve buna bağlı su kanalları ile selsebil adı verilen su tesisi bulunmaktadır (Altun ve Ermiş, 2011).

Şekil 3. Divanhane (Altun ve Ermiş, 2011)

Şekil 4. Sarayda fiskiyeli havuz (Altun ve Ermiş, 2011)

Bazı kaynaklarda Artuklular Dönemi'nde İç kale'de suyun havuzda biriktirildiği belirtilmektedir. Bu su, kale içindeki insanların, hayvanların, bahçe ve değirmenlerin ihtiyaçlarına cevap vermiştir (Yılmaz ve Baran, 2010). Evliya Çelebi; İçkale'de mevcut kayadan çıkan suyun değirmenleri çevirdiğini, Bıyıklı Mehmet Paşa Sarayından geçerek demir bir kafes pencereden kaleyi terk ettiğini ve Fiskaya'dan aşağı döküldükten sonra Dicle Nehrine aktığını söylemektedir (Yılmaz ve Baran, 2010).

Şekil 5. Fiskaya (Uygur, 1999)

Eski Diyarbakır'ın su ihtiyacını karşılayan kaynaklar kentin nüfusu arttıkça yetmemeye başlamış ve bu nedenle kente başka kaynaklardan su getirilmeye başlanmıştır. Akkoyunlular döneminde Diyarbakır gelişme sürecine girmiş, kente içme suyu getirilmiş; çini üreten atölyeler, Suakar ve Mirza Hamamı yapılmıştır (Beysanoğlu, 1991; Arslan, 1999). Bu dönem vakıf geleneği ile kente 8 km uzakta bulunan Payas köyünden içme suyu getirilmiş, aynı suyun bir kolu Mirza ve Suakar hamamlarına ulaştırılmış, suyolu üzerinde bulunan Safa ve Nebi Camileri de bu suyu kullanmışlardır (Tütenk, 1960; Arslan, 1999).

Kanuni'nin kente geldiği yıl verdiği buyrukla kaynağı Gözeli Köyü olan ve "Hamravat Suyu" olarak anılan yeni bir su Bali Paşa tarafından kente getirilmiştir (Beysanoğlu, 1997; Arslan, 1999). Şehre 14 km mesafede bulunan su, ince ve derin hesaplar yapılarak Bağlar mevkiinde hükümet konağının bulunduğu yerden 31 m yükseklik sağlanarak en yüksek evlerin üst katlarına çıkabilecek şekilde temin edilmiştir (Beysanoğlu, 1997).

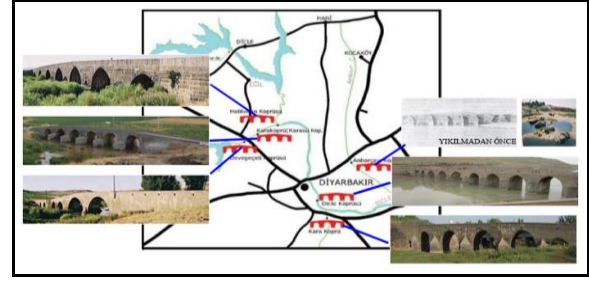

Şekil 6. Hamravat suyu kemerleri (Beysanoğlu, 1997)

1867 yılında Diyarbakır'da bulunan R. J. Garden; suyun uzak bir mesafeden batıya doğru, yontulmuş taşların birbirine eklenmesiyle yapıldığını, kapalı su kanallarıyla getirildiğini, kente yaklaştığında yaklaşık 1-1,20 m genişliğinde, siyah volkanik taştan inşa edilmiş, dikdörtgen biçimindeki 27 iskele ile Rumkapı ve Dağkapı arasındaki duvarlar boyunca suyu taşıyan aynı sayıda kemer üzerinde yükselen bir su yolundan akmaya başladığını belirtmektedir (Hamdi Can Tuncer çeviren, 1999). Mimar Sinan'ın kalfası Kasım Çelebi tarafından inşa edilen kapalı su donatısına sahip Hamravat Su Kemerleri XX. yüzyıl ortalarına kadar kullanılırken zaman içinde çok tahrip olduklarından 1930 yılında kemerlerle şehre getirilen su, demir borularla hazırlanan su tesisatıyla dağıtmaya başlanmıştır (Yeşilbaş, 2011). Bu kantara siyah volkanik taşlarla yapılmış ve 27 müstakil ayak üzerine oturmuştur. Urfa kapı ve Dağ kapı arasından 1543 yılında şehre girmiştir (Beysanoğlu, 1997).

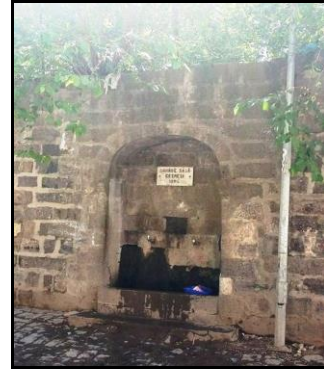
Payas ve Gözeli (Hamravat) su kaynakları dışında kente Alıpınarı (Ulu Cami ya da Payas suyu) ve Kaynartepe'den İbrahim Bey suyu da getirilmiştir (Karadoğan vd., 2015). Suyun dağıtım yolları Suriçi kent dokusunun belli noktalarda yay şeklinde gelişmesinde etkili olmuş, Hamravat suyu Cumhuriyet dönemine kadar çeşme, cami, mescit ve yoksul semtlerdeki evlere ücretsiz verilmiştir (Karadoğan vd., 2015). Simeon ve Tavernier'in belirttiğine göre bölgede çok ünlü olan kırmızı marokenlerin yapıldığı dericilikte kullanılmak üzere kentin kuzeyinden bir kanal açılarak Dicle nehrinden kente su getirilmiştir (Arslan, 1999).

Stratejik, ekonomik ve sosyal bakımdan nehirlerin kolaylıkla geçilmesinin sağlanması gerekliliği Anadolu'da köprü yapımını geliştirmiştir (Yeşilbaş, 2011). Diyarbakır'da bulunan tarihi köprüler; Karasu Köprüsü, Dicle Köprüsü (On Gözlü Köprü), Kara Köprü, Halilviran Köprüsü, Devegeçidi Köprüsü ve Ambarçayı Köprüsü'dür (Halifeoğlu vd., 2011).

Şekil 7. Diyarbakır Merkez'de yer alan tarihi köprüler (Halifeoğlu vd., 2011)

Diyarbakır ikliminin yazları sıcak ve kurak olması nedeniyle sokaklarda yaptırılara dua edilmesini de amaçlayan çeşme yapıları sıkça yapılmıştır. 16. yüzyıldan sonraki dönemleri kapsayan seyahatnamelerde büyük çoğunluğu Osmanlı döneminde inşa edilmiş 130'u umumi 300'ü özel çeşme olmak üzere toplam 430 çeşmeden söz edilmektedir (Korkusuz, 2003; Yeşilbaş, 2011). Çeşmeler sokakların kenarında, ayrı bir yapı olarak köşe başlarında ya da bağımsız olarak yapılmışlardır.

Şekil 8. Sahabe Sasa çeşmesi

Şekil 9. Hatun Kastal çeşmesi

Şekil 10. Sultan Suca çeşmesi

Diyarbakır çeşmeleri meydan çeşmesi ve bir yapının duvarına yerleştirilmiş çeşmeler olmak üzere iki çeşittir (Yılmaz ve Baran, 2010). Yapı duvarına yerleştirilmiş olanlar namazgah veya konut duvarına inşa edilmektedir (Yılmaz ve Baran, 2010). İçkale'de yer alan Aslanlı Çeşme meydan çeşmesi niteliği taşımaktadır. Aslanlı çeşmenin orjinalinde üç dilimli kemere sahip niş içerisine yerleştirilmiş iki aslanın ağzından suyun akışı sağlanmaktadır (www.diyarbakir.kulturturizm.org). Ancak günümüzde bu aslanlar yerinde bulunmamaktadır. Hemen hemen her çeşmenin kitabesi bulunmaktadır (Yılmaz ve Baran, 2010).

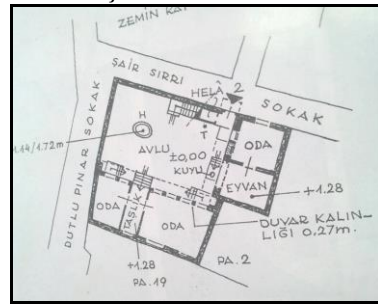

Şekil 11. Günümüzde Aslanlı çeşme

Yakut, şehrin ortasında çeşmelerin ve kuyuların bulunduğunu ve bu kuyuların derinliğinin yaklaşık iki arşın olup suyunun elle alınıp içilebildiğini belirtirken (Toprak, 1999), kentte kuyuların da bulunduğu varsayılabilir. Garden'in de belirttiğine göre kentin kuzey ve batı kapılarının dışında yanları taş duvarla örülü ve içeriye doğru biraz meyilli, genellikle 1,2 ila 1,5 m derinliğinde küçük basamaklarla aşağıya doğru erişimi sağlanan, altında ve üstünde saman tabakalarıyla korunan buzların saklandığı

buz çukurları bulunmaktadır (Hamdi Can Tuncer çeviren, 1999).

Geleneksel Diyarbakır evlerinde çeşitli su yapıları kullanılmaktadır. Geleneksel Diyarbakır evleri avluludur. Bu avluya bakan ev halkının yaşamına ayrılmış, yazlık, kışlık, baharlık gibi birimler yapılmıştır. Avlu günlük hayatın geçtiği, sokak ya da yan evlerden görünmeyecek konumda ve sokakla yüksek duvarlarla ayrılan yarı özel alandır. Avlularda genellikle havuz, tulumba, eyvanda selsebil gibi görsel ve psikolojik etkisinin yanı sıra serinletici özelliğinden de yararlanan elemanlar yaygın olarak kullanılmıştır.

Şekil 12. Geleneksel ev planlarında su yapılarının konumları (Tuncer, 1999)

Geleneksel evlerde havuzlar; dikdörtgen planlı, eliptik planlı ve 8 kenar planlıdır (Baran ve Yılmaz, 2010).

Şekil 13. Eliptik planlı havuz

Şekil 14. Dikdörtgen planlı havuz

Havuzu tamamlayan detay olarak boşalan su için kanalcıklar ve kadehler bulunmakta olup, kadehlerden taşan su havuza dökülmektedir (Baran ve Yılmaz, 2010).

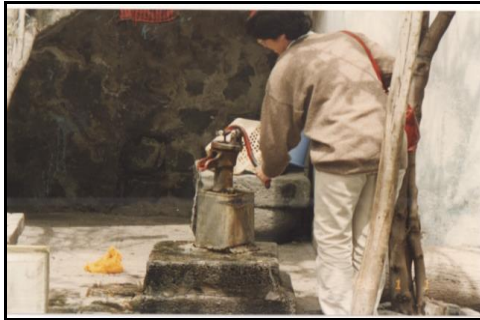

Şekil 15. Su kanalı örnekleri (Baran ve Yılmaz, 2010).

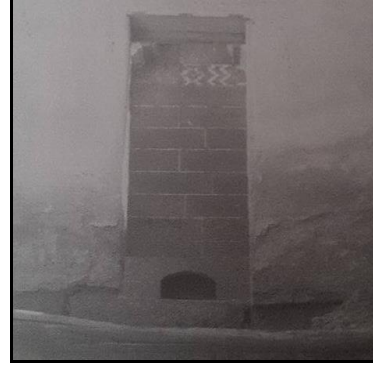

Şekil 16. Su kadehi (Dalkılıç ve Bekleyen, 2011)

Evlerin su ihtiyacı avlusunda bulunan tulumba, kuyu ve çeşmeden sağlanmıştır (Dalkılıç ve Bekleyen, 2011). Kuyular temizlik amaçlı kullanılmış ya da aşağı sarkıtılan yiyeceklerin serin olmasını sağlamıştır (Baran ve Yılmaz, 2010).

Şekil 17. Tulumba örneği

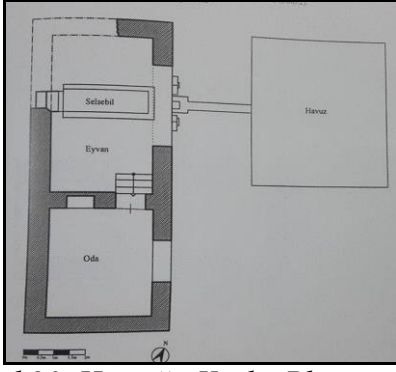
Şekil 18. Kuyu örneği (Baran ve Yılmaz, 2010)

Geleneksel Diyarbakır evlerinin büyüklerinde bulunan serdap, bodrum katında veya avlu kotundan birkaç basamak aşağıda yer almaktadır (Dalkılıç ve Bekleyen, 2011). Su ögesinin serinletici etkisi nedeniyle içinde tasarlanan küçük süs ya da selsebilli havuzu ile yazın sıcak günlerinde kullanılan kapalı mekandır (Dalkılıç ve Bekleyen, 2011).

Şekil 19. Serdap

Diyarbakır'da yaz mevsiminin sıcak geçmesi ve sur içindeki sıkışık dokudan uzaklaşmak için kentin zengin kesimi sur dışında yazlık evler inşa etmişlerdir. Belli bir yükseltide Hevsel Bahçeleri ve Dicle Nehrini görecektir şekilde konumlandırılmıştır (Çiftçi, 2011). Köşklere selsebilli eyvan bulunmaktadır. Bazalt taş zeminli selsebilden akan su eyvanda bulunan dikdörtgen formlu havuza, buradan bir kanalla bahçedeki büyük havuza dökülürken, yazın serinlemek amaçlı girilmekte ya da bahçe sulamasında kullanılmaktadır (Çiftçi, 2011).

Şekil 20. Hacıağa Köşkü Planı (Ayhan Bekleyen'den işlenerek) (Çiftçi, 2011)

Şekil 21. Gazi Köşkü'nde eyvanda bulunan havuz ve selsebil

Şekil 22. Gazi Köşkü'nde bahçede bulunan havuz

Özellikle, Osmanlı Dönemi yapıları arasında olan hamamlar Diyarbakır'da tarihi kent merkezi olan Suriçi bölgesinde çok sayıda inşa edilmiştir. Suriçi'ndeki hamamlardan bazıları Deva Hamamı (1520-40), Paşa Hamamı (1564-67), Melik Paşa Hamamı (1567), Kadı Hamamı, Küçük (Şensu) Hamam, Vahapağa Hamamı (XVII. yy), ve Çardaklı Hamamı (1520-40)'dır (Sözen, 1971; Beysanoğlu, 1998).

Günümüze ulaşan hamamlar genellikle şehir kapılarına yakın, ticaretin yoğun olduğu ve birkaç sokağın birleştiği mahallelerde bulunmaktadır (Tuncer, 1999). Bunların yanı sıra, hanlarda da genellikle serinleme, cami önlerinde ise abdest alma amaçlı şadırvanlar kullanılmıştır. Üstü örtülü olan şadırvanların farklı şekillerde olduğu görülmektedir.

Şekil 23. Hasan Paşa Hanı'nda şadırvan

Şekil 24. Ulu Cami şadırvanı

Geçmişte kullanılan su yapıları, günümüz koşullarına uyum sağlayacak şekilde değişime uğramış, kullanım şekilleri ve yerleri farklılaşmıştır.

Günümüzde Diyarbakır'daki Su Yapıları

Günümüzde suyun kullanım amacı temelde aynı kalmakla beraber bu amaca hizmet eden su yapıları değişim göstermiştir. Bu yapılardaki estetik ve işlevsel amaçlar, su yapısının kullanım yerine ve kullanıcı kitlesine göre değişmektedir. Durgun ve hareketli su

elemanları teknolojinin kullanımıyla daha çekici hale gelebilmektedir. Geçmişin tarihi taş köprülerinin yerini nüfus artışı, imar ve ulaşım plan-politikalarına bağlı olarak betonarme köprüler almıştır. Günümüzde inşa edilen köprüler daha çok ulaşımın kolaylaştırılması amacı taşıdığından genelde estetik değeri bulunmamaktadır. Diyarbakır'dan geçen Dicle Nehrinin doğu ve batısını birleştiren ve yoğun olarak kullanılan köprüler kent ile bağlantıyı sağlamaktadır.

Şekil 25. Dicle Üniversitesi Köprüsü (Fiskaya)

Dicle nehri üzerinde yer alan ve Kırklardağı ile tarihi köşklerin yer aldığı bölge ile eski Mardin yolunu bağlayan On Gözlü Köprü ve çevresi peyzaj tasarımları ile yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile Dicle Nehrine yönelme sağlanmış, cepheleri nehir manzarasına bakan köşkler bölgesi, nehir kıyısı ve köprü'nün yakın çevresinde çay bahçeleri açılarak günümüzde dinlenme, eğlenme ihtiyaçlarına cevap verecek nitelik kazanmıştır. Eski dönemlerde Bostanlarda kurulan çadır ya da kulübeler ile elde edilen rahatlama ve ferahlık hissi günümüzde çay bahçeleri gibi daha geniş kesime hitap eden bir kullanıma dönüşmüştür.

Şekil 26. On Gözlü Köprü

Dicle Nehri geçmişteki kadar aktif kullanılsa da, Hevsel Bahçelerinin sulanmasında etkinliğini korumaktadır. Aynı zamanda rekreasyonel ihtiyaçların giderilmesi amacıyla çay bahçeleri son dönemde nehir kıyısında artış göstermiştir.

Dicle Nehrinin zaman içerisinde azalan debisinin görsel etkisini arttırmak ve kentte yaşayanların rekreasyon alanı olarak kullanımı için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Dicle Vadisi Rekreasyon Alanı Projesi hazırlanmış olup, Projede yeşil alanlara, bisiklet yollarına, meydanlara, sosyal donatılara, açık spor ve rekreasyon alanlarına, ağaçlandırılacak alanlara yer verilmiştir. Günümüzde proje ile ilgili çalışmalar devam etmekte olup bittiği zaman hem Dicle Nehrinin görsel ve estetik etkisi artacak hem de kent halkının rekreasyon amaçlı kullanımı için en önemli odak noktalarından biri olacağı planlanmaktadır.

Şekil 27-28. Dicle vadisi rekreasyon alanı projesinde suyun kullanımına ait görseller (www.diyarinsesi.org)

Eski Diyarbakır anıtsal ve sivil mimari yapılarının avlularında kullanılan havuzların kent ya da tek yapı ölçeğinde estetik kaygılarda düşünülerek farklı biçimlerde kullanıldığı görülmektedir. Havuz, fiskiye gibi su elemanlarına kamusal binaların önünde ya da meydan ve nadiren de olsa kavşak gibi alanlarda rastlanmaktadır. Diyarbakır'da kamusal yapıların tasarımında su öğesine sıklıkla

rastlanmaktadır. Yanı sıra ticari amaçlı yapılan alışveriş merkezlerinde toplum ihtiyacı da gözetilerek su ögesinin kullanımı farklılık göstermektedir. Bu örnekler büyük akvaryum alanları, yüzme havuzları, mekan içinde ya da yakınında süs havuzları gibi yapılar şeklinde olabilmektedir. Kullanılan su ögesinin ışık ve sesle desteklenerek toplum için daha cazip hale getirildiği görülmektedir.

Şekil 29. Dağkapı'daki kavşakta su ögesi

Şekil 30. Ninovapark AVM'de su ögesi

Şekil 31. Ceylan Karavil AVM'de bulunan akvaryum

Toplumsal yapının değişimi, refah düzeyinin ve imkanların artmasıyla sosyal ihtiyaçların karşılanması için yeni mekanlar tasarlanmıştır. Geleneksel dokuda çarşı, hamam, çeşme başı ya da cami gibi kentsel alandaki birlikte olma alanları günümüzde bu ihtiyaçları karşılayacak mekanları beraberinde getirmiştir. Dinlenme, eğlenme, sağlıklı yaşam gibi gereksinimlerin giderilmesi amacıyla konaklama tesisleri, yerel yönetimlere ait spor ya da sosyal tesisler içinde açık ve kapalı havuzların sayısı artmıştır.

Kentleşme ile birlikte geleneksel konut dokusundan uzaklaşmış ve konut tercihleri değişmiştir. Kentin sur dışındaki alanlarında artan nüfusu barındıracak apartmanlaşma olgusu ortaya çıkmış, suyun kent şebeke sistemleri ile birlikte evlerin içine kadar girmesiyle sokaklardaki çeşmeler işlevini kaybetmiş ve kent sokaklarında yer almamaya başlamıştır. Sokaklarda, parklarda ya da okul bahçelerinde nadiren bulunan çeşmeler herhangi bir estetik değer amaçlamadan yapılmaya başlamıştır.

Bugün kentin yeni gelişme alanlarında yerleşimler, birkaç bloktan oluşan güvenli ve kapalı siteler halinde gelişim göstermektedir. Eski Diyarbakır ev ve köşklerinin avlusunda kullanılan havuz, selsebil, tulumba, kuyu gibi su yapıları günümüzde sitelerdeki ortak kullanıma dönüşmüştür. Sitelerde peyzajın bir parçası olarak süs havuzu ya da yüzme amaçlı havuz biçiminde su ögesi kullanılmıştır. Konut alanlarının büyüklüğüne göre havuzlar farklı şekil ve boyutlarda tasarlanmaktadır. Yanı sıra kendi bahçesine sahip konutlarda da havuzların yapılması yaygınlaşmıştır.

Şekil 32. Kayapınar ilçesinde yer alan sitelerdeki havuzların konumu

Şekil 33. Çeysa Altınşehir Konutları'nda havuz örneği

Ortak kullanılan semt hamamlarına gitme kültürü artık her evde banyonun bulunması nedeniyle değişmiş, kentte bu amaca hizmet eden hamam sayısı azalmıştır. Hamamlar bazen konutların içinde tasarlanırken, genellikle otel, fitness center ya da spor kompleksleri içinde yapılmaya başlanmıştır.

Hasanpaşa Hanı, Ulu Cami, Nebi Cami gibi tarihi han ve camilerdeki şadırvan kullanımı günümüzde devam etmektedir. Yeni inşa edilen camilerin bazılarında şadırvan bulunmamakta, cami yakınında inşa edilen küçük bir yapı ile bu ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Daha büyük cami yapılarında ise farklı tasarımlarıyla şadırvanlara yer verilmektedir.

Günümüzde su elemanlarına en sık rastlanan alanlardan biri açık yeşil alanlardır. Kentlerdeki yoğun yapılaşma, sıcak ve kuru geçen yaz dönemi ile birlikte kentte yaşayan insanların rekreasyon alanlarına ihtiyaçlarını ortaya çıkarmıştır. Yoğun ve yorucu kent yaşamı, dinleme ve eğlenme gibi ihtiyaçlar park ve rekreasyon alanlarına gereksinim duyulmasına yol açmaktadır. Son dönemlerde semt parkları ve bu parklarda yapılan büyük havuzlar, yapay şelaleler gibi su öğeleri giderek yaygınlaşmaktadır.

Göletli Park: 2013 yılında yapımı tamamlanan göletli park toplam 55.000 m² alan kaplamaktadır. Bu alanın 12.000 m²'sini gölet oluşturmaktadır. Diyarbakır'ın ilk su parkı olma özelliğine sahip olan Göletli Park ada

kafeterya, yarımada şeklinde bir amfi tiyatro, 3 ayrı kafeterya, büfe, yürüyüş yolları ve oturma gruplarından oluşmakta (www.parklarimiz.com), toplumun rekreasyon ihtiyaçlarına cevap vermektedir.

Gölet, durgun su elemanı olmasına karşın fiskiyelerin kullanımı ile hareketli su elemanı özellikleri kazanmaktadır. Dinlendirici ve heyecan verici unsurlar bir arada kullanılmakta, estetik ve işlevsel özellikleri taşımaktadır. Işıklılandırma sistemi ile halkın dikkatini çekerken, bulunduğu bölgedeki yeni yapılaşmaların arasında ve artan nüfusa hitap eden bir eğlenme-dinlenme alanı olarak insanların zaman geçirdiği bir rekreasyon alanı olma özelliği taşımaktadır.

Şekil 34-35-36. Göletli Parkta Su Elemanları

Koşuyolu Parkı: 73.000 m² alan kaplayan Koşuyolu Parkı'nın yapımı 1995 yılında tamamlanmıştır. Park ismini eskiden parkın bulunduğu yerde at koşturulması ve at yarışları yapılmasından almaktadır (www.parklarimiz.com). Parkta çocuk oyun alanı, kafe, anıt ve havuz bulunmaktadır. Göletli Parka benzer şekilde durgun ve hareketli su elemanlarının bir arada kullanıldığı Koşuyolu Parkı estetik ve işlevsel özelliklere sahiptir.

Şekil 37-38-39. Koşuyolu Parkında Su Elemanları

Yapı ölçeğinden kent ölçeğine kadar birçok alanda kullanılan su yapılarının bir kısmı geçmişteki kullanımını devam ettirirken,

parklar başta olmak üzere çoğu değişime uğramıştır.

Sonuç ve Öneriler

Toplumlar zamanla değişen ve gelişen hayat şartlarına daha uygun ve daha modern tesisler yaptıkça, su ile ilgili eski çalışmalar ve bunların sonucu ortaya çıkan eserler fonksiyonel değerlerini giderek kaybetmektedir (Yeşilbaş, 2011). Eski mahalle dokusu içinde çeşme başı sohbetleri gibi sosyal görevi olan çeşmelerin yapı içlerine taşınması ile bu işlev ortadan kalkmış, sokaklarda belli noktalarda nadiren rastlanan çeşmeler şişelenmiş suya erişimin daha rahat ve yaygın olması nedeniyle çoğu zaman kullanılmaz hale gelmiştir.

Son dönemde inşa edilen köprü, çeşme gibi su elemanlarının genel olarak estetik değerlerden yoksun olduğu görülmektedir. Suyun taşınmasında kullanılan kantaraların yerine ise günümüzde şebeke sistemi ile çözüm bulunmaktadır. Rekreasyon ihtiyaçlarının park alanlarında giderilmeye başlaması ile su elemanlarının kullanımı da bu alanlara kaymıştır. Göletli Park ve Koşuyolu Parkında olduğu gibi estetik ve işlevsel değerler ön plana çıkmaktadır. Çeşitli mekanlarda teknolojinin kullanımıyla su dansı gösterileri yapılmakta ve bu alanlara olan çekicilik artırılmaktadır.

Yeni kent alanlarında suyun kullanım alanı değişmekte ve çeşitlenmektedir. Eski kent dokusunda eski kültürel geleneklerin devam ettirilmesi sağlanmalı, bunun için tarihi su yapılarının korunması için gereken çabalar gösterilmelidir. Dolayısıyla, günümüze ulaşan tarihi su yapılarının tahribatı önlenmeli, korunarak günümüz şartlarına uygun kullanımı sağlanmalı ve aslına uygun ya da yeni bir işlev verilerek işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir. Tarihi dokunun bir parçası olan su yapılarının korunmasına ve yeniden canlandırılmasına yönelik yeni kararlar alınmalıdır.

Kentin kuruluşundan günümüze kadar Dicle Nehri önemini sürdürmüş olup, rekreasyon

ağırlıklı peyzaj düzenlemeleri ile ekolojik özellikleri korunarak kullanıma devam etmelidir.

Artan nüfus ve konut sayısına bağlı olarak kent içinde yeşil alan miktarı giderek azalmakta, mevcut parkların kullanımı yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle, parklarda herkes için kullanılabilir alanların oluşturulması ve bunların su yapıları ile desteklenmesi fiziksel ve ruhsal rahatlama açısından önemlidir. Dolayısıyla, kent parklarındaki su elemanlarının kontrolü ve bakımı sağlanmalı, etkin su kullanımına önem verilmelidir.

Kaynaklar

- Altun, A. ve Ermiş M., (2011). *Diyarbakır İçkale Artuklu sarayı, medeniyetler mirası Diyarbakır mimarisi*, Diyarbakır Valiliği Kültür ve Sanat Yayınları, 123-139, Diyarbakır.
- Arslan, R. (1999). *Diyarbakır kentinin tarihi ve bugünkü konumu, Diyarbakır müze şehir*, Yapı kredi yayınları-1271, 80-107, İstanbul.
- Aslanapa, O., (1962), Diyarbakır sarayı kazısından ilk rapor, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XI-2 (1961),10-18.
- Baran, M ve Yılmaz, A., (2010), *Geleneksel Diyarbakır evlerinde avlu ve su ögesi, Diyarbakır'da doğal hayat, su, iklim, enerji ve maden*, Cilt III,190-198.
- Beysanoğlu, Ş. (1961) Diyarbakır coğrafyası, İstanbul.
- Beysanoğlu, Ş., (1997). *Hamravat suyunun şehre getirilmesi, anıtları ve kitabeleri ile diyarbakır tarihi Akkoyunlulardan Cumhuriyete kadar*, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, 540-543, Diyarbakır.
- Beysanoğlu, Ş., (1998). *Anıtları ve kitabeleri ile Diyarbakır tarihi*, Cilt:1, Ankara.
- Cendere, A., (1998). Su elemanlarının kentsel mekanlarda ve yeşil alanlarda kullanımı, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çiftçi, P., (2011). *Diyarbakır'da köşk yapıları medeniyetler mirası Diyarbakır mimarisi*, Diyarbakır Valiliği Kültür Ve Sanat Yayınları, 463-478, Diyarbakır.
- Dalkılıç, N, ve Bekleyen, A., (2011). *Geçmişin günümüze yansıyan fiziksel izleri: geleneksel Diyarbakır evleri, medeniyetler mirası Diyarbakır mimarisi*, Diyarbakır Valiliği Kültür Ve Sanat Yayınları, 417-462. Diyarbakır.
- Doygun, H., (1995). Kentsel mekanlarda suyun peyzaj mimarlığı yönünden kullanımı üzerine bir araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Garden R. J. Çev.Tuncer, H.C. (1999). *Diyarbakır, Diyarbakır müze şehir*, Yapı kredi yayınları-1271, 138-145, İstanbul.
- Gençtürk, Z. İ., (2006). Meydanlarda su ögesi tasarımı: Sultanahmet ve Beyazıt Meydanları incelemesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güldoğan, V., (2013). *Diyarbakır karpuzu bostanlar ve hülle eğlenceleri, Diyarbakır yer üstü kaynakları tarım & hayvancılık*, 108-121
- Halifeoğlu, F. M., Toprak, Z. F., Kavak, O., (2011). Tarihi Diyarbakır köprülerinin mimari, hidrolojik ve jeolojik açıdan değerlendirilmesi, Su Yapıları Sempozyumu, 25 -42, Diyarbakır.
- Harris, C. W. and Dines, N. T., (1998). *Timesaver standarts for landscape architecture*, McGraw-Hill Company, U.S.A.
- İbnü'l- Ezrak; Tarihi Meyyafarikin ve amid, British Museum NR 5803, Yazma.
- İlhan, M. (1999). *Diyarbakır şehrinin suları ve çeşmeleri, Diyarbakır müze şehir*, Yapı kredi yayınları-1271, 246-251, İstanbul.
- İslam Ansiklopedisi, Diyarbakır, s.623.
- Karadoğan, S., Alökmen, M., Buluş, K. 2015. *Diyarbakır eski kent yerleşmesinde tarihi dönemler boyunca suyun temini ve kaynakları, taşınması, dağıtımı ve kullanımına ilişkin yapılar, kent içi ve kent civarı (hevsel bahçeleri) kullanım sistemine ait tespitler*. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı, Alan Yönetimi Başkanlığı Yayınları: 4, 167-182, Diyarbakır.
- Konyar, B., (1936), Diyarbekir yıllığı III, Ankara.
- Korkusuz, M. Ş., (2003). *Seyahatnamelerde Diyarbekir*, İstanbul.
- Sözen, M., (1971). Diyarbakır'da Türk mimarisi, İstanbul.

Toprak, M. F. (1999). *Arap kaynaklarında Diyarbakır, Diyarbakır müze şehir*, Yapı kredi yayınları-1271, 130-137, İstanbul.

Tuncer, O. C., (1999). *Diyarbakır evleri*, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür Ve Sanat Yayınları, Diyarbakır.

Tütenk M. A. (1960). *Amid içme suları, kara amid*, 2-4, İstanbul.

Uygur, E. D. (1999). *Diyarbakır halk kültüründe sigaret, nevrüz, Hızır İlyas ve Murat gelenek ve şenlikleri*, Diyarbakır müze şehir, Yapı kredi yayınları-1271, 462-469, İstanbul.

Yeşilbaş, E., (2011). *Diyarbakır'da su yapıları. medeniyetler mirası Diyarbakır mimarisi*, Diyarbakır Valiliği Kültür ve Sanat Yayınları-3, 465-508, Diyarbakır.

Yılmaz, A. ve Baran, M., (2010a). *Diyarbakır'ın tarihi suları ve çeşmeleri, Diyarbakır'da doğal hayat, su, iklim, enerji ve maden*, Cilt III, s. 179-188.

Zorlu, D., (1992). Tarihsel Süreç içerisinde su ögesinin peyzaj planlamada kullanımı, *Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Web adresleri

www.diyarbakirkulturturizm.org/Yapit/Details/IC-KALE/20/Aslanli-Cesme/195 Erişim tarihi Ekim, 08, 2017

www.diyarinsesi.org/foto-galeri/dicle-vadisi-hayaldi-gercege-donusuyor-13193-p10.htm Erişim tarihi Ağustos, 03, 2018

www.parklarimiz.com, Erişim tarihi Nisan, 29, 2017

Water structures in Diyarbakir from the past to the present

Extended abstract

Throughout history, water has become a part of city and many functions have been used from the dwelling to the city scale due to its functional and aesthetic features other than functions such as drinking and irrigation. As the cities developed, the water structures used in the city changed depending on the needs of the city. In the past, in hot climatic regions where courtyards house type were existing, societies carried water into the building and used them for purposes such as pools, cascades, fountains, and public fountain. Today, in gathering places as parks, squares, it is began to be used pools, ponds and fountains as the landscape element.

Nowadays, residential buildings usually have minimum gardens and the public prefer park areas for recreational needs. So, water marshals used in courtyards and gardens in the past, are now being used in park areas at larger scale.

Diyarbakir is an important region with underground and overland water resources and has rich water resources, especially in Dicle River. In the study, firstly the aims and importance of water are emphasized. The use of water structures in the past in Diyarbakir has been assessed. The usage areas of water change depend on both the technological developments and the change of necessity. In this context, the changes in the use of water structures in Diyarbakir have been examined and the "Göletli Park and Koşuyolu Park" which are city parks with water elements, has been evaluated.

Dicle River which is the most important water source of Diyarbakir has been used for various purposes during the period from the beginning of the settlement until the day. In the old Diyarbakir architecture, water items such as cantalou, hammam, fountain, mosque, inn, mill, also pools and water dispenser in traditional houses were encountered in the past periods (Karadoğan et al., 2015). These water structures have changed in such a way as to adapt to today's conditions, their usage patterns and locations have been differentiated.

The bridges built today are mostly aimed at facilitating transportation, so there is generally no aesthetic value. Although the Dicle River is not as active as it used to be, the Hevsel Gardens remain active in watering. At the same time tea gardens have recently risen along the river in order to address recreational needs. Pools and fountains are often encountered in public spaces such as in front of public buildings, in squares, and rarely in intersection areas. Moreover, the water items used in collective services such as shopping malls are supported with light and sound, making them more attractive for the society.

The pooled sites may be the reason for preference for the majority of user in Kayapınar district which is new development area of Diyarbakir. Due to the bathrooms in every house, the bathing culture has changed and hammam is usually started to be designed in the hotel, fitness center and yada sports complexes. The fountains that we rarely see in the streets have begun to be done without any aesthetic value.

One of the most common areas for water elements today is green areas. The intense and exhausting city life guides the society to parks for purposes such as recreation and enjoyment. we started to see the artificial waterfalls recently in the district parks. The use of water elements have increased in park areas. Aesthetic and functional values are at the forefront such as being in the Göletli Park and Kosuyolu Park. Water dancing shows are done in various area by the use of technology and attractiveness are increased to these areas.

As a result, the area of use of water is changing and diversifying. Therefore, it is necessary to prevent the destruction of the historical water structures reaching today and to use them appropriately for the present conditions. Old cultural traditions should be maintained. Depending on the increasing population and the number of houses, the amount of green space in the city is gradually decreasing and the use of existing parks is widespread. For this reason, it is important for parks to create space for everyone and to support them with water structures in terms of physical and mental relaxation.

Keywords: Water Element, Bridge, Pool, Pond